

LUYỆN TẬP GIÁC QUAN CHO TRẺ MẦM NON - MỘT TRONG NHỮNG YẾU TỐ QUAN TRỌNG GIÚP TRẺ PHÁT TRIỂN NHẬN THỨC

THS. VŨ THỊ NGỌC MINH
Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

Trong cơ thể con người, các giác quan giữ vai trò vô cùng quan trọng đối với sự phát triển cả về thể chất và nhận thức. Điều này càng quan trọng ở trẻ em. Ngay từ nhỏ, trẻ em đã khám phá, “giao tiếp” với thế giới xung quanh bằng cách sử dụng các giác quan để sờ, cảm, nắm, nếm, đụng chạm, ngửi, nhìn, và nghe... qua đó trẻ thu nhận kiến thức. Chính vì vậy, việc luyện tập các giác quan cho trẻ là rất cần thiết.

Để các giác quan có được sự phát triển tinh nhạy, bên cạnh yếu tố sinh học thì yếu tố xã hội (trong đó có vai trò của giáo dục) rất quan trọng. Việc luyện tập các giác quan cho trẻ cần được giáo viên và các bậc phụ huynh tiến hành thường xuyên thông qua mọi tình huống, mọi hoạt động ở trường mầm non và gia đình. *Điều quan trọng khi luyện tập các giác quan đó là tạo cơ hội cho trẻ được sử dụng phối hợp đồng thời các giác quan để tham gia vào những hoạt động trải nghiệm, tìm tòi, khám phá về các sự vật hiện tượng.*

Khảo sát bằng phiếu hỏi với 98 giáo viên dạy lớp 24 – 36 tháng tuổi tại 14 trường mầm non ở khu vực nội thành và ngoại thành Hà Nội, qua dự giờ tại một số trường mầm non bước đầu cho chúng ta kết quả như sau: Đa số giáo viên đã nhận thức được sự cần thiết của việc tổ chức hoạt động nhằm phát triển giác quan cho trẻ 24 – 36 tháng tuổi. Tuy nhiên, thực tế việc tổ chức hoạt động này còn nhiều bất cập. Giáo viên vẫn giữ vai trò là người chủ động trong việc cung cấp kiến thức về các sự vật, hiện tượng cho trẻ. Trẻ chưa thực sự có nhiều cơ hội để được tăng cường luyện tập, trải nghiệm các giác quan trong quá trình tham gia vào các hoạt động tìm tòi, khám phá. Trong quá trình luyện tập các giác quan, giáo viên chú trọng nhiều hơn tới rèn luyện thị giác, thính giác, xúc giác trong khi khứu giác và vị giác ít được chú ý.

Để nâng cao hơn nữa chất lượng việc tổ chức hoạt động nhằm phát triển giác quan cho trẻ mầm non, giáo viên có thể tham khảo một số gợi ý sau đây:

1. Luyện tập thị giác

Phần lớn thông tin chúng ta thu nhận được là thông qua thị giác, vì thế rèn luyện thị giác cho trẻ là rất quan trọng.

Ngay từ nhỏ, để kích thích thị giác của trẻ sơ sinh, cha mẹ nên treo các bức tranh phong cảnh nhiều màu sắc cạnh nơi trẻ nằm. Khi trẻ được khoảng một tháng tuổi, mỗi ngày cha mẹ nên cho trẻ nhìn các hình có màu sắc tương phản trong khoảng 2 - 3 phút giúp rèn

luyện thị giác và tăng khả năng tập trung chú ý của trẻ.

Khi trẻ lớn hơn, cha mẹ/giáo viên nên kích thích sự phát triển thị giác của trẻ bằng cách đưa trẻ ra ngoài cùng đi dạo, đi mua sắm, chỉ cho trẻ xem cảnh vật và trò chuyện với trẻ về các sự vật, hiện tượng xung quanh, ví dụ: “Con có nhìn thấy con vẹt đang đậu ở trên cành cây không? Bộ lông của nó màu gì? Phần lông ở cổ của nó màu gì”... Như vậy, không chỉ khả năng nhìn, cảm nhận mà cả khả năng ngôn ngữ của trẻ cũng sẽ có cơ hội được phát triển. Trong cuộc sống hàng ngày, cha mẹ/giáo viên nên tận dụng các tình huống để trẻ có cơ hội được quan sát, ví dụ khi đi dạo ở công viên, hãy chỉ cho trẻ thấy những bông hoa rực rỡ có màu sắc khác nhau. Sử dụng chính những đồ vật trong nhà/trong lớp để rèn luyện khả năng quan sát của trẻ, ví dụ: “Con đưa giúp mẹ cái gói màu đỏ” hoặc “Con hãy ngồi vào chiếc ghế thấp hơn”, “Ồ, hôm nay con mặc bộ quần áo màu xanh dương đẹp quá”...

Ngoài ra, giáo viên/cha mẹ nên cho trẻ xem tranh có màu sắc hấp dẫn đồng thời khuyến khích trẻ nói hoặc “kể chuyện” theo tranh; cho trẻ tham gia những trò chơi hoạt động kích thích thị giác đồng thời giúp trẻ phát triển kĩ năng nghe và khả năng hiểu ngôn ngữ (ví dụ trò chơi tìm đồ vật bị cất giấu theo lời mô tả của cô, trò chơi tìm hình vẽ các sự vật có liên quan với nhau, tìm hình vẽ sự vật không cùng loại với các sự vật khác...).

Một hoạt động có tác động quan trọng đối với sự phát triển thị giác của trẻ đồng thời rất được trẻ yêu thích đó là hoạt động vẽ tranh, tô màu. Trong quá trình trẻ hoạt động, giáo viên/cha mẹ hãy trò chuyện với trẻ về màu sắc của bức tranh, khuyến khích trẻ chơi trò chơi xếp những chiếc bút màu từ màu đậm nhất tới nhạt nhất...

2. Luyện tập thính giác

Để kích thích sự phát triển của thính giác, ngay từ nhỏ, cha mẹ nên nói chuyện âu yếm với trẻ, gọi trẻ, hát ru, lúc lắc hoặc một vài loại nhạc cụ êm tai cho trẻ nghe và tập cho trẻ thói quen chú ý vào các âm thanh xung quanh. Ở trường, giáo viên hát cho trẻ nghe hoặc cùng trẻ hát để chia sẻ cảm xúc với trẻ. Giáo viên có thể cùng trẻ chơi một số trò chơi như: Nghe và nhận biết âm thanh của một số đồ vật, tiếng kêu của một số con vật quen thuộc (bật cho bé nghe băng thu tiếng các loài vật để chơi trò đoán biết con vật nào đang kêu). Đây là một trong những cách để bạn giúp trẻ phát triển thính giác rất tốt.

Ngoài ra, giáo viên/cha mẹ nên đọc sách cho trẻ nghe, vì cách này sẽ giúp trẻ vừa phát triển thính giác, phát triển khả năng chú ý và ngôn ngữ, đồng thời tập cho trẻ làm quen với những điều mới lạ.

3. Luyện tập khứu giác

Giáo viên/cha mẹ kích thích sự phát triển khứu giác của trẻ bằng cách tận dụng mọi tình huống, cơ hội để cho trẻ được ngửi và cảm nhận mùi của các sự vật, hiện tượng xung quanh, ví dụ mùi hoa, quả, bánh kẹo, đồ uống (một tách cafe), rau (nhất là các loại rau có mùi thơm), mùi của nước hoa, dầu gội... Trong khi trẻ ngủ và cảm nhận, giáo viên/cha mẹ cần nhấn mạnh các đặc tính về mùi của sự vật để giúp trẻ khắc sâu vào trí nhớ và phát triển sự nhạy cảm của khứu giác, ví dụ như mùi thơm của quả chín, mùi của cơ thể bé, mùi nước hoa của mẹ...

Buổi sáng sớm, cha mẹ có thể cho trẻ hít thở không khí trong lành để trẻ cảm nhận "mùi" của cuộc sống thân quen. Nếu có dịp về các miền quê, cho trẻ ngửi và cảm nhận mùi của cỏ cây hoa lá, mùi của cánh đồng lúa, mùi hương của đồng cỏ, của đất, nước...

4. Luyện tập vị giác

Để giúp trẻ phát triển vị giác, giáo viên/cha mẹ nên tận dụng mọi tình huống để trẻ được cảm nhận các vị khác nhau. Ví dụ khi trẻ ăn món gì, cha mẹ nên khuyến khích trẻ nói về vị của món đó hoặc cha mẹ mô tả đặc tính mùi vị của một số món ăn/thực phẩm cho trẻ biết như ớt cay, muối mặn, đường ngọt, mướp đắng, sung chát... Trò chuyện với trẻ, gợi ý để trẻ nói lên cảm nhận của trẻ về vị của các món ăn, cùng trẻ chơi các trò chơi rèn luyện vị giác như: Nói về vị của đồ ăn, tìm thức ăn có vị tương tự hoặc tìm thứ có vị theo lời mô tả... Trong cuộc sống hàng ngày, giáo viên/cha mẹ cho trẻ được ăn thức ăn, rau, trái cây đa dạng có nhiều vị và làm từ nhiều thành phần khác nhau.

5. Luyện tập xúc giác

Ngay từ khi mới chào đời, trẻ đã rất háo hức khám phá thế giới xung quanh. Lắng nghe, sờ, chạm... vào mọi vật là cách giúp trẻ cảm nhận về thế giới.

Để phát triển xúc giác cho trẻ, ngay khi mới sinh, cha mẹ dành thời gian âu yếm, vuốt ve, mát xa và ôm ấp bé. Điều này không chỉ có lợi cho sự phát triển của xúc giác mà còn giúp trẻ có cảm giác an toàn, hình thành những xúc cảm tích cực, rất có lợi cho sự phát triển về thể chất và tinh thần của trẻ. Giáo viên/cha mẹ cũng nên tạo cơ hội cho trẻ sờ vào bề mặt các vật có đặc tính trái ngược nhau như ấm - lạnh, cứng - mềm, trơn (nhẵn) - xù xì,... để trẻ có thể cảm nhận sự khác biệt và hình thành các khái niệm. Tuy nhiên, giáo viên/cha mẹ cần chú ý đảm bảo an toàn cho trẻ. Bên cạnh đó, giáo viên/cha mẹ khuyến khích trẻ tham gia vào các công việc cùng với người lớn (lau dọn nhà cửa, làm vườn, chuẩn bị nấu ăn). Trong lúc làm việc cùng nhau, giáo viên/cha mẹ nên trò chuyện cùng trẻ về các đồ vật, sự vật mà trẻ đang tiếp

xúc (mặt bàn sạch bóng và nhận nhụi, những gốc cây xù xì, những viên đá mát lạnh)...

Ngoài ra, giáo viên/cha mẹ cũng có thể phát triển xúc giác của trẻ bằng cách giúp trẻ tập luyện cử động của bàn tay, ngón tay thông qua các hoạt động như: Nắm - mở các ngón tay, nắn, bóp, xoa tay, chạm các đầu ngón tay với nhau; cho trẻ tập xâu vòng, luồn dây, cài, cởi cúc, buộc dây, các bài tập vẽ, nặn, tô màu hoặc trò chơi xếp hình, lắp ghép, chơi trò chơi dùng tay sờ, mô tả và đoán tên của vật được giấu kín trong túi hoặc cho trẻ lật mở các trang sách...

Khi thời tiết ấm áp, cha mẹ nên dẫn trẻ đi dạo cho trẻ được hít thở không khí trong lành và để trẻ được cảm nhận làn gió thổi mát dịu lên làn da, mái tóc của trẻ.

Có thể nói, việc luyện tập và phối hợp các giác quan thông qua mọi tình huống, mọi hoạt động hàng ngày của trẻ là điều rất quan trọng để giúp trẻ có được sự tinh nhạy của các giác quan - yếu tố đầu tiên rất quan trọng giúp trẻ phát triển nhận thức.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chương trình Giáo dục mầm non, NXB Giáo dục, 2009.
2. *A Sensory Approach to the Curriculum: For pupils with profound and multiple learning difficulties*, Judy Davis 1 st, London, Paris pullton Publishers, 2001.
3. Elnora. M. Gifogle D/Sc, Ann P. Grady MA, Josephine C. Moore PhD, *Children Adapt: A theory of Sensorimotor - sensory Development*, 1990.
4. *Discovery works Exploring with senses - Teaching guide - American Boston*.
5. *Seeing, hearing and Smelling the World: A report from the howard hughes Medical Institute*.

SUMMARY

Within human body, the senses play an extraordinarily important role to both physical and cognitive development. This is even more so in children. To ensure that senses can develop wisely, apart from biological factors, social factors (including the role that education plays) also come into play. Most teachers have recognized the necessity to organize activities to develop senses for children of 24 - 36 months of age. In reality, however, the organization of these activities is still stagnant. During the practicing of senses, teachers pay more attention to practicing of visual organ, the hearing organ, touching organ while the organ of smell and organ of taste receive lesser attention. In order to raise the quality of organizing various activities aimed at developing different organs for preschool children, the author has put forth several suggestions: practicing of visual organ, practicing of hearing organ, practicing of organ of smell, practicing of organ of taste, practicing of organ of touching